

Szabó Zsolt:

AZ ALGÉRIAI–MAROKKÓI–SPANYOL GÁZVITA BIZTONSÁGPOLITIKAI ÖSSZEFÜGGÉSEI

DOI: 10.35926/HSZ.2024.3.6

ÖSSZEFOGLALÓ: A tanulmány azt vizsgálja, milyen hatással van az orosz–ukrán konfliktus a Maghreb-országok (elsősorban Marokkó és Algéria) és Európa gazdasági kapcsolataira, különös tekintettel az európai országok megnövekedett energiaigényére. Ennek kapcsán bemutatja a két régiót, Észak-Afrikát és Dél-Európát összekötő gázvezetékeket, illetve vezetéképítési terveket, és rávilágít azokra a régi konfliktusokra, illetve újabb veszélyforrásokra, amelyek megnehezítik az érintett országok közötti együttműködést, valamint kitér a nemzetközi politikai erők ebben betöltött szerepére. A tanulmány ennek kapcsán láttatja a gazdasági potenciált, amellyel a Maghreb-országok – egymás közti konfliktusaik rendezése és belső politikai stabilitásuk megerősítése esetén – fokozott mértékben hozzájárulhatnak Európa energiaellátásának diverzifikálásához és az orosz energiaforrásoktól való függőségének csökkentéséhez. Az európai országok nemzetközi gazdasági versenyképességének és biztonságpolitikai stabilitásának kulcskérdése a megfizethető árú energia, és az ehhez vezető úton fontos lépés az észak-afrikai országokkal fenntartott gazdasági együttműködés dinamikus bővítése.

KULCSSZAVAK: Észak-Afrika, európai energiabiztonság, biztonságpolitika, földgáz, orosz–ukrán háború

A SZERZŐRŐL:

Szabó Zsolt az Eszterházy Károly Katolikus Egyetem Történelemtudományi Doktori Iskolájának doktoranduszhallgatója, az Afrika Kutatóintézet junior kutatója (ORCID: 0000-0002-6226-2626; MTMT: 10075600)

BEVEZETÉS

A MENA-régió (Middle East and North Africa – Közel-Kelet és Észak-Afrika), illetve az ezen belül elhelyezkedő Maghreb-térség és az Európai Unió viszonyának egyik központi kérdése az algériai–marokkói–spanyol gázvita, melynek közvetlen gazdasági hatásán túl napjainkra megnőtt a geopolitikai jelentősége is, hiszen ez a konfliktus az európai országokat a már két éve elhúzódó orosz–ukrán háború miatt a korábbiaknál súlyosabban érinti. A téma összetettsége miatt számos szempontot figyelembe kell venni az egymásba fonódó okok, összefüggések megértéséhez, melyek elsősorban három különböző térségben zajló, de egymást befolyásoló konfliktusból fakadnak: a Nyugat-Szaharáról és más kérdésekről szóló algériai–marokkói vitából, az Európai Unió biztonságpolitikai és energetikai kiszolgáltatottságából és az orosz–ukrán háborúból. 2022. február 24-én döntő fordulatot vett a nyugati világ és az Oroszország közötti viszony, ami alapvetően az EU által Oroszországgal szemben bevezetett szankcióknak, valamint a minszki egyezmény betartása körüli vitáknak a következménye volt: a korábbi biztonsági zónája elvesztésétől tartó Oroszország megtámadta Ukrajnát, és fegyverként kezdte el

használni gázkészleteit a szankciós politika ellen, a gazdasági partnerből politikai ellenfélle vált európai államközösség zsarolására. Európa a kialakult helyzetben kénytelen volt alternatív kőolaj- és földgázforrások után nézni, amihez a közeli MENA-régió bizonyult az egyik legkedvezőbb lehetőségnek. Nehezítette az európai politikai helyzetet, hogy ennek a régiónak is komplikáltak a belső érdekvizonyai, megvannak a gazdasági potenciálját visszafogó nehézségei: az ivóvízkészletek hiánya, az elsvatagosodás, a demográfiai robbanás, etnikai ellentétek, a radikális iszlám térnyerése, a terrorizmus megjelenése. Azonkívül az egyes országok régóta rivalizálnak egymással, amit a hidegháború idején a két nagyhatalom – melyek lényegében a mai napig megőrizték pozícióikat – igyekezett is a maga javára fordítani. Emellett nem teljesen meghaladott örökség a gyarmati múlt sem; ez a legtöbb olyan ország helyzetére a mai napig hatással van, melyet érintett a kontinens felosztása az 1884–1885-ös berlini konferencián. Az észak-afrikai térségben elsősorban Marokkó és Algéria máig rendezetlen ellentétei nyomják rá a bélyegüket a geopolitikai helyzetre. A két nagy arab ország között már az 1960-as években megindult a rivalizálás, ami azóta is tart. Különösen 2020–2021 fordulóján éleződtek ki a viták, ami fagyossá tette a diplomáciai kapcsolatokat, és megnehezítette a helyben kitermelt földgáz exportját is. A MENA-régió, valamint az orosz–ukrán háború különálló konfliktusai Európában érték egymásba, és korábban nem látott mértékű energiaellátási problémákat okoztak a kontinensen, amelyek a nemzetközi gazdaságban és a világpolitikában is súlyos következményekkel jártak, illetve járnak ma is.

AZ OROSZ–UKRÁN KONFLIKTUS ÉS A MENA-RÉGIÓ

Európa biztonságpolitikai helyzetét látványosan destabilizálta a 2022. február 24-én kezdődött háború. A koronavírus-járvány és következményei, az ellátási láncok megszakadása miatt már 2020-ban gazdasági nehézségek léptek fel szinte az egész világon. A gondok tovább súlyosbodtak az orosz invázió kezdetével. Oroszország a gazdasági szankciókra válaszul fegyverként használta az energiaárakat; a piaci árak emelésével, valamint a gázszállítások korlátozásával gyakorolt nyomást európai vásárlóira. Ez az Európai Uniót és a NATO-t az Oroszországgal szembeni egységes, illetve még szigorúbb fellépésre sarkallta, és az EU újabb meg újabb súlyos szankciókat vetett ki korábbi szoros kereskedelmi partnere gazdaságára.

A spirál beindult: Oroszország válasza a gázárak további emelése volt, így Európa sem tehetett mást, mint hogy más régiók felé fordult erőforrásai diverzifikációja érdekében.¹ Ennek egyik első jele az volt, hogy több jelentős európai állam vezetője – Mario Draghitól Olaf Scholzra át Emmanuel Macronig – Algírba utazott, hogy megoldást találjon a kontinenst feszítő energiaellátási problémákra.² Az észak-afrikai országok hamar átlátták a helyzet súlyosságát, megbízható partnernek igyekeztek mutatkozni, és segítséget ígértek az európai energiaellátás stabilizálásához. Ez utóbbi valóra váltását azonban akadályozták bizonyos politikai elkötelezettségek, elsősorban az, hogy Algéria – a szovjet időktől fogva – régi szövetségese volt Oroszországnak, mely az ország legfőbb fegyverszállítója. Erre való tekintettel Algériának óvatosan kell lavíroznia a két szemben álló fél között – hiszen Oroszország és a nyugati szövetségi rendszer a hidegháborús évekhez hasonlóan ismét szembekerült egymással –, ezért hangsúlyosan ügyel arra, hogy kiegyensúlyozott, elővigyázatos diplomáciai tevékenységet folytasson. Jól érzékelteti ezt az a szavazás, melyet

¹ Hafner 2022, 14–15.

² Fasanotti 2022.

2022. március 2-án az ENSZ Közgyűlésén az orosz–ukrán háború elítéléséről tartottak:³ Algéria itt tartózkodott a szavazástól, az elvileg elkötelezetten Nyugat-barát Marokkó pedig egyszerűen kivonta magát a folyamatból.⁴ A Maghreb-diplomácia tehát nagyon óvatosan és visszafogottan kezelte a kérdést, hiszen látta az üzleti lehetőséget Európával való kapcsolatában, de nem akarta magára haragítani más jelentős gazdasági-politikai partnereit sem. Különösen Algéria volt kényes helyzetben, mert Oroszországgal tartós és szoros kapcsolatokat ápolt, de az új helyzetben nem kívánta ellehetetleníteni az európai országokkal létrehozható, jövedelmező kapcsolatépítés lehetőségét sem. Kénytelen volt elővigyázatosan manőverezni, hogy megőrizze keleti partnerei bizalmát (Oroszország, Kína és Törökország), melyek – beleértve ebbe a közel-keleti országok jelentős részét is – a kialakult nemzetközi helyzetben gyanakodva tekintettek volna az egyoldalú európai elköteleződésre. Az algériai diplomácia mindezeket mérlegelve kész volt továbbfejleszteni kapcsolatait az Európai Unióval a szolidaritás jeleként és az energiabeszerezési nehézségek kezelése érdekében, de került a látványos irányváltásra utaló jeleket. Bár Algéria külpolitikai tekintetben támogatja Oroszországot, és szoros diplomáciai kapcsolatokat ápol vele, tisztában van azzal is, hogy a túl határozott elköteleződés árthat nyugati kapcsolatrendszerének és gazdaságának, ezért az óvatos lépések taktikáját követi. Miközben továbbra is fenntartja a katonai együttműködést Oroszországgal, nagykövetséget nyitott Kijevben, ami a nyugati országok számára egyértelművé teszi, hogy nem feltétlen híve az orosz agresszióknak. Emellett azonban továbbra is harmadik legnagyobb importőre az orosz hadiipari termékeknek. Ez a „kötéltánc”, vagyis a politikai egyensúlyozás határolja be az algériai diplomácia mozgásterét a gázvitával és az orosz–ukrán konfliktussal kapcsolatban egyaránt.⁵

Marokkó esetében a politikai elkötelezettség sokkal egyértelműbb, mert hagyományosan a nyugati szövetségi rendszerhez kötődik, és gazdaságilag, politikailag is jobban rá van utalva európai partnereire, mint Algéria. Európai kapcsolatrendszerét erősíti az a tény is, hogy az ország részben tranzitútvonala – és így haszonélvezője is – a Spanyolországba irányuló algériai gázexportnak. Diplomáciai nehézségeket okoz viszont az Európai Unió gázbeszerzésben érdekelt országai számára, hogy régóta fennálló, megoldatlan konfliktusok terhelik Algériához fűződő viszonyát.

Összességében a két meghatározó súlyú észak-afrikai ország politikai állásfoglalásai és lépései alapján megállapítható, hogy egymás közötti konfliktusaik ellenére is partnerek az európai országok keleti energiafüggőségének csökkentésében, és várhatóan Algéria további erőfeszítéseket fog tenni annak érdekében, hogy megbízható beszállítója legyen a nyugati országok energiaszektorának.

A MAROKKÓI–ALGÉRIAI KONFLIKTUS HÁTTERE

A helyzet pontos megértéséhez vissza kell nyúlnunk a konfliktus gyökereihez, amely már Algéria és Marokkó függetlenségének elnyerését követően kialakult. A két ország régóta rivalizál egymással, a Maghreb-térség vezető pozíciójának megszerzéséért küzdenek, és ennek mellékágaként számos probléma mérgezi a köztük lévő viszonyt. Az egyik ezek közül a nyugat-szaharai kérdés, amely 1975-ben merült fel, amikor Marokkó annektálta a csekély lélekszámú ország jelentős részét, melyet hagyományosan a saját területének tekintett, és ahol

³ UN Meetings Coverage... 2022.

⁴ Belkaid 2022.

⁵ Glez 2023.

– nem melleleg – hatalmas foszfátlelőhelyek is találhatóak. A két ország politikai orientációja régtől fogva eltér: a hidegháború idején egy idő után már „arab típusú szocializmust” építő Algéria inkább a Szovjetunió, majd a későbbiekben Oroszország felé orientálódott, és kínai vállalatokat bízott meg fontos beruházásokkal, a királyságot mint államformát megőrző Marokkó pedig elsősorban Franciaország, illetve az Egyesült Államok politikai irányvonalához igazodott, és a nyugati gazdasági rendszerbe tagozódott be.

A két ország között az energiakivitel tekintetében is van verseny: csak Algéria rendelkezik ugyan jelentős kőolaj- és földgázkészlettel, Marokkó viszont – bár relatíve szegény nyersanyagokban és ásványi kincsekben – az utóbbi években jelentős erőforrásokat összpontosít a megújuló energiára, illetve fontos szerepet szeretne betölteni az afrikai gáz tranzitútvonalaként. Végző soron mindkét ország domináns szerepre törekszik a térségben, harcolnak egymással a vezető pozícióért. Ezt nehezíti, hogy súlyos belső problémákkal is küzdenek: míg Marokkóban a viszonylag széles jogkörrel rendelkező uralkodó az előretörő iszlamista mozgalmakat, illetve a nyugati liberális értékrendet érvényre juttatni igyekvő pártokat próbálja békés úton féken tartani és egymással kiegyensúlyozni, addig az algériai vezetésnek a 2019-ben elinduló – a korrupció ellen és a politikai szabadságjogok biztosítására irányuló – Hirak-mozgalom országsszerte szervezett tüntetéseivel kellett szembenéznie, mely Buteflika elnök visszavonulásával részben el is érte a célját. A két ország közötti határviták mellett fokozta az ellentéteket Nyugat-Szahara egy részének Marokkó által történt annektálása is. A két ország közötti régi keletű rivalizálás 1963-ban odáig fajult, hogy egy tisztázatlan határterület miatt nyílt összeütközésre került sor, melyet „homokháborúnak” nevez a történetírás. A fegyveres összetűzés mindössze néhány hónapig tartott, így a konfliktus végül nem eszkalálódott.⁶ A nyugat-szaharai események viszont nem jutottak nyugvópontra, mert az Algéria által fegyverekkel is támogatott Polisario Front nem törődött bele a területvesztésbe, és így az ENSZ 1991-ben kénytelen volt (MINURSO néven) békefenntartó missziót küldeni a területre, hogy elejét vegye a további vérontásnak. A misszió még mindig a helyszínen van, és bár tartós eredmény nem született, a nemzetközi közösség mindenképpen megoldást szeretne találni a problémára.⁷ Algéria és Marokkó között tovább növelte a feszültséget a Trump-adminisztráció, valamint a spanyol kormány döntése, mellyel – cserébe a Marokkó és Izrael közötti kapcsolatok normalizálásáért – utólag legalizálták Marokkó területfoglalásait. Az elsősorban nyugat-szaharai tuaregekből szerveződött Polisario Front nem enged a céljaiból, és Algéria is napirenden tartja az ügyet. A lappangó ellentétet szemlélteti az az eset is, amikor néhány algériai kamionszofőr gyilkosság áldozatául esett, és Algéria nyomban Marokkót gyanúsította a támadás elkövetésével,⁸ bár utólag ezt nem sikerült bizonyítani.

Az évtizedes szembenállás nyomán nem meglepő, hogy az orosz–ukrán háború is „begyűrűzött” a Maghreb-övezetbe, megosztotta a két országot, és ezzel még bizonytalanabbá tette az európai gázexporttal kapcsolatos együttműködésüket éppen akkor, amikor az európai földgázbeszerzések diverzifikálása stratégiai jelentőségűvé vált. Marokkó ráadásul időközben diplomáciai lépéseket tett Izraellel való kapcsolatai rendezéséért, az Egyesült Államok pedig ígéretéhez híven – mintegy ellentételezésül – elismerte jogát Nyugat-Szaharára. Az algériai vezetés válaszlépésként zsaroláshoz folyamodott, átmenetileg lezárta a Maghreb–Európa-gázvezetékét, amely Marokkón át szállított gázt Európába.⁹ A kormány

⁶ Fakir 2023, 52–56.

⁷ Situation concerning Western Sahara... 2023.

⁸ Dworkin 2022, 3–8.

⁹ Algeria-Morocco standoff threatens... 2021.

tervei szerint a jövőben a Medgaz nevű, a tengerfenéken futó csőrendszeren juttatják majd el a gázt közvetlenül Spanyolországba, Marokkó érintése nélkül.¹⁰ 2022-ben megtörtént, amitől Algéria már korábban is tartott: Spanyolország Marokkó oldalára állt Nyugat-Szahara ügyében, ami feszülttette a spanyol–algériai kapcsolatokat, és Algéria felfüggesztette a spanyolokkal kötött barátsági szerződést.¹¹ Mindezek alapján megállapítható, hogy az algériai diplomácia nehéz helyzetbe került, mivel lépésről lépésre veszített a befolyásából. Ugyanakkor Marokkó és Spanyolország is függ Algéria gázkészleteitől, ezért a konfliktusok további kiéleződése nem volt várható. Marokkó diplomáciai gépezete jól vizsgázott, és növelte az ország politikai mozgásterét.

A konfliktus alakulását árgus szemekkel figyelték az európai országok és az Egyesült Államok. A spanyol és az amerikai álláspont változására már utaltunk, a térségben továbbra is meghatározó súlyú Franciaország pedig az Algériával megromlott viszonya miatt már korábban Marokkó mögé állt a területi vitákban. Visszafogottabb hangot ütött meg viszont az olasz kormány, mely 2022-ben megállapodást kötött Abdelmadjid Tebboune algériai elnökkel energiahordozók nagyobb tételben történő vásárlásáról.¹² Összességében megállapítható, hogy az európai országok nem voltak érdekeltek a két Maghreb-állam közötti további konfrontációban, mert az veszélyeztethette volna az észak-afrikai energiaimportjukat.

GÁZVEZETÉKEK ÉSZAK-AFRIKÁBAN

Afrikát, pontosabban az észak-afrikai régiót több gázvezeték köti össze Európával. A Földközi-tengeren történő LNG-szállítás mellett ezek a vezetékek alkotják a két kontinens közötti gázkereskedelem fő ütőereit. Alapvetően négy fontos útvonalnak van vagy lehet szerepe a jelenlegi és a jövőbeni gázkereskedelemben. Az első a Maghreb–Európa-gázvezeték (Gazoduc Maghreb Europe / Maghreb-Europe Gas Pipeline – GME), amely Algériából Marokkón keresztül Spanyolországba vezet, de – mint már utaltunk rá – az Algéria és Marokkó közötti viták miatt jelenleg le van zárva. Ez a vezeték Marokkó és Spanyolország energiaellátása szempontjából rendkívül fontos, emellett a két ország korábban a tranzitdíjakból is komoly bevételre tett szert. Spanyolországot emiatt kifejezetten aggasztják az esetleges téli ellátási gondok, amikor különösen kritikussá válhat energiabiztonsági helyzete.¹³ Van azonban egy közvetlen, tenger alatti gázvezeték-kapcsolata is Algériával, a Medgaz, amely nem érinti Marokkót.

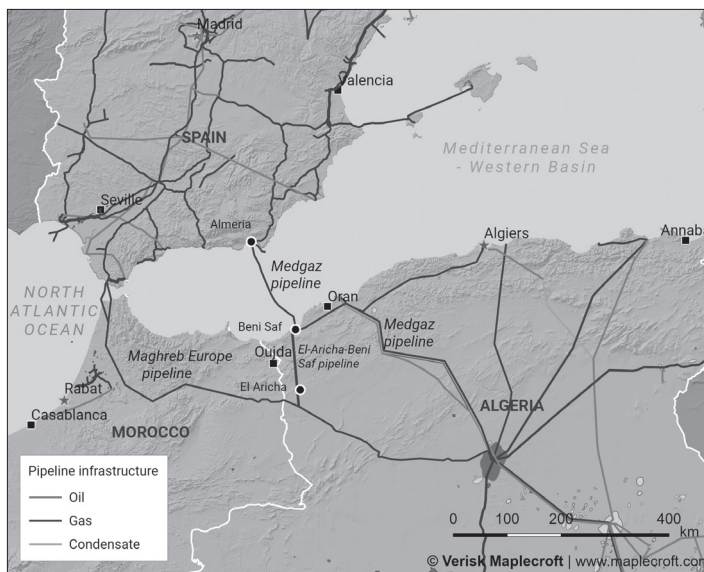
A vezeték ugyan továbbra is működik, de kapacitása nem fedezi teljesen Spanyolország szükségleteit. Még kényesebbé teszi a helyzetet az, hogy Spanyolország az algériai gázból juttat a szorult helyzetbe került Marokkónak is, ami persze felbőszíti az algériai kormányt. A két kontinens között egy harmadik gázvezeték is húzódik, a Transmed, amely Algériát köti össze Olaszországgal.

¹⁰ Algeria to halt gas exports... 2021.

¹¹ Friendship Treaty Algeria-Spain 2002.

¹² Al-Fawiris 2022.

¹³ Algeria to halt gas exports... 2021: i. m.

1. ábra A Medgaz csővezeték

Forrás: <https://northafricapost.com/8159-algeria-eu-to-lean-on-algerian-gas-to-escape-russian-gas-dependence.html>

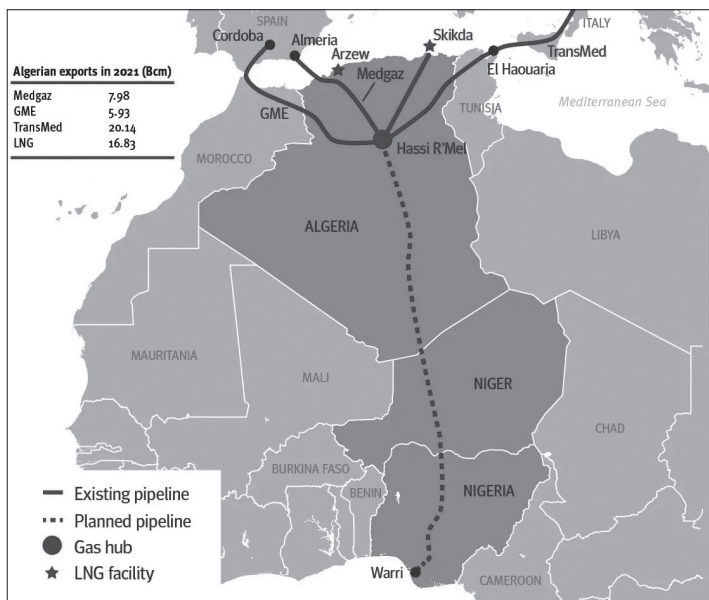

2. ábra A Transmed csővezeték

Forrás: https://twitter.com/Frank_Stones/status/1550391893812445184

A Transmed Tunézián keresztül juttatja el a gázt Olaszországba, és a szerződés megújításával nemcsak Olaszország nyerhet, hanem Algéria is kompenzálhatja a GME leállításából származó anyagi veszteségeit. A negyedik – egyelőre csak papíron létező – gázvezeték a nigériai gázmezőket kötné össze Európával. Algéria és Marokkó között is éles

vita folyik, mert a két ország azon verseng, melyik területén épüljön meg a tranzitútvonall.¹⁴ A jelenlegi tervek szerint inkább Marokkónak áll a zászló, ehhez azonban jó néhány nyugat-afrikai országnak kellene egyezségre jutnia (és a vezeték biztonságát garantálnia), többek között Beninnek, Togónak és Ghánának, míg az algériai útvonall – amelynek már neve is van: Transz-szaharai gázvezeték (Trans-Saharan Gas Pipeline) – Nigériából a Szaharán, a Száhel-övezeten át vezetne az algériai tengerpartig, jóval kevesebb országon át, viszont katonailag nehezebben ellenőrizhető területen.

3. ábra A Transz-szaharai gázvezeték

Forrás: <https://pgjonline.com/magazine/2022/december-2022-vol-249-no-12/features/cross-border-pipelines-seen-as-more-critical-to-africa-s-future>

A Nigéria–Marokkó gázvezeték, amely legalább 13 nyugat-afrikai országot érintene – és tulajdonképpen a part menti vizek alatt, a tengerfenéken haladna észak felé –, megoldaná Marokkó gázellátási gondjait, és jelentősen gyengítené a jövőben Algéria politikai és gazdasági tárgyalási pozícióit. A marokkói elképzelés szerint a nigériai gázvezeték összekötné a már meglévő GME Maghreb–Európa-csővezetékkel, amely így Spanyolországot és Portugáliát is ellátná gázzal, elkerülve Algériát és kizárva a haszonból. Algéria elkötelezett a Transz-szaharai gázvezeték mellett, amely Nigieren keresztül vezetne, ennek azonban nagy hátránya, hogy olyan sivatagi területeken halad át, melyek tele vannak dzsihadista csoportokkal. Ez a megoldás szinte korlátlan hatalmat adna Algéria kezébe,¹⁵ az európai országok viszont természetesen inkább a piaci diverzifikációt támogatnák, ami segíthetne alacsonyabban tartani az árakat. Döntés még nem született, a potenciálisan érintett országok egy részének biztonsági helyzete nem stabil, a beruházás tőkeigénye óriási, emellett ebben a kérdésben is ütköznek a nagyhatalmak gazdasági és politikai érdekei.

¹⁴ Shawamreh 2023.

¹⁵ Nigerian gas pits... 2023.

A CSŐVEZETÉKEK ÉPÍTÉSE ÉS AZ ÉSZAK-AFRIKAI–EURÓPAI GÁZIPARI EGYÜTTMŰKÖDÉST FENYEGETŐ VESZÉLYEK

Az észak-afrikai térségben számos tényező nehezíti a határokon átívelő gazdasági együttműködés fejlesztését. Ezek egyike a politikai instabilitás, amely az elmúlt időszakban számos államcsíny és fegyveres összetűzés formájában mutatkozott meg. Az utóbbi öt évben egymást érték a puccsok, ezek közül a legutóbbi a nigéri kormány elleni katonai felkelés volt. Ennek nyomán oroszbarát kormány került az ország élére, és súlyosan megromlottak Niger kapcsolatai az európai hatalmakkal, különösen Franciaországgal. A nigéri fordulat politikailag megterhelte az európai kapcsolatokat, de ennél nagyobb gond az, hogy a távoli jövőbe tolta a Nigériát Marokkóval vagy Algériával összekötő gázvezeték megépítését. Mohamed Bazoum, az előző nigéri elnök az Európai Unió felé orientálódott, míg az államcsínnyel hatalomra került Abdourahamane Tchiani tábornok Oroszország felé fordult, ami hátrányosan érinti az európai export-import lehetőségeit.¹⁶

A térségben történt több katonai puccs mellett más negatív hatások is nehezítik a helyzetet. Egyre markánsabban van jelen az iszlamista terrorizmus, ami veszélyt jelent a régió államain kívül a hagyományos afrikai törzsi-etnikai közösségekre is. Ezzel a fenyegetéssel Algéria és Marokkó is szembesül, bár nem azonos mértékben. Előbbi egyelőre kevésbé van kitéve terrorcselekmények veszélyeinek, de a fundamentalista szervezetek ott is kezdik megvetni a lábukat. Az egyik első Algériában létrehozott iszlamista szervezet az Iszlám Fegyveres Mozgalom (Mouvement Islamique Armée, Armed Islamic Movement – MIA) volt, amelyet Szajjid Kutb radikális egyiptomi muszlim teoretikus elkötelezett híve, Mustafa Bouyali alapított. A csoport lazán szerveződő kisebb sejtékből épült fel, melyek együttesen már jelentős fegyveres erőt alkottak. Az Iszlám Megmentési Front (Front Islamique Du Salut, Islamic Salvation Front – FIS), egy másik fundamentalista és iszlamista mozgalom nem lépett a terrorizmus útjára, hanem törvényes keretek között működött, elindult például az algériai választásokon is. Vezetői Abbassi al-Madani és Ali Benhaj voltak. Kettejük közül a nyugatellenes nézeteket valló Benhaj volt népszerűbb. A szervezetnek a politikai szárnya mellett volt egy katonai ága is, melyet Iszlám Üdvhadsereg (Armée Islamique du Salut, Islamic Salvation Army – AIS) néven alapított a radikális iszlamista nézeteiről ismert Abdel Qadir Shabbouti tábornok. Csoportja élén fegyveres ellenállást kezdett szervezni, és konkrét katonai akciókat is tervezett a kormány ellen.¹⁷

A radikális iszlám Marokkó határainál sem állt meg. Az Iszláil al-Khatib nevű szervezet például elindította az Iszlám Feltámadás Egyesület (Jam'yya al-Ba'th al-Islami, The Association of Islamic Resurrection) nevű mozgalmat, amely egyértelműen a radikális iszlám alapján állt, és melynek egyik fő ideológiai példaképe a Muszlim Testvériség (Ikhwan al-Muslimin, Society of the Muslim Brotherhood) volt, amely szintén megjelent az országban, és elsősorban Casablancában fejtett ki aktív felforgató tevékenységet. Ezek a szervezetek nagy hatással vannak ma is az iszlám életre, bárhol is jelennek meg, a marokkói monarchia erős hagyományai és társadalmi elfogadottsága miatt azonban nem tudták megszerezni széles tömegek támogatását. Egyes radikális mozgalmaknak így a nyilvánosság elől rejtőzködnie kellett működniük. Növelte a belpolitikai instabilitást a radikális al-Shabiba (Marokkói Ifjúsági Szövetség) nevű¹⁸ szervezet is, mely az elsők között jött létre Abdel

¹⁶ Aris 2023.

¹⁷ Botha 2008, 29–30.

¹⁸ Uo.

Karim Mouti vezetésével, akire Szajjid Kutb és az egyiptomi Muszlim Testvériség mozgalom szintén hatással volt. A szervezetet 1975-ben ugyan betiltották, mindazonáltal kisebb, levált sejtjei fenn tudtak maradni. Az egyik ilyen volt az al-Gama'a al-Islamiyya (Iszlám Csoport vagy Rabat csoport) és az Abdesslam Jaszin által alapított al-Adl wal Ihasne, mely szintén igyekezett zűrzavart kelteni és radikalizálni az ország lakosságát. A szélsőséges iszlám 2003. május 16-án hajtotta végre egyik legjelentősebb akcióját: Casablancában egyszerre öt bomba robbant, aminek következtében 45 ember vesztette életét. A marokkói biztonsági erők figyelmét a nyomozás során különösen a Groupe Islamique Combattant Marocain (Marokkói Iszlám Harci Csoport) keltette fel, melyet Abdelkrim Thami Mejjati irányított. A szervezet fegyveres alakulatának, terrorosztagnak parancsnoka az Afganisztánban kiképzett és onnan visszatért Saad Houssaini volt, akit a hatóságok a szervezet más tagjaival együtt letartóztattak több elkövetett vagy még csak tervezett merénylet miatt.¹⁹ Az általános vélekedés szerint az észak-afrikai térségben az iszlám terrorizmus terjedése elsősorban a súlyos politikai és gazdasági válságokra és a társadalmi egyenlőtlenségekre vezethető vissza.²⁰

Az észak-afrikai gazdasági kapcsolatok bővítését a belpolitikai instabilitás, a radikális iszlám előretörése mellett veszélyezteti a migráció kérdése is. Ma már Afrikából lényegesen több menekült és illegális gazdasági bevándorló érkezik a korábbiaknál, ami a világgazdaságtól való lemaradás mellett jelenleg Európa legnagyobb gondja. Tekintve, hogy az Európai Unió és a nagy célországok jelenlegi politikai vezetése nem állítja meg külső határain a menekültáradatot, a fokozódó társadalmi elégedetlenség nyomására bilaterális vagy multilaterális tárgyalásokat kezdeményeztek európai vezetők a „donor” országok és az észak-afrikai tengerparti országok vezetőivel. Ezeken az egyeztetéseken elsősorban pénzügyi támogatásokról esik szó, de egyes országok más követelésekkel is előállhatnak. Így például Marokkó és Algéria is kérheti a menekültáradat feltartóztatásáért cserébe egymással szembenálló politikai céljaik támogatását. A kérdés mindkét országot érinti, hiszen a Száhel-övezetből Európába tartó migrációs útvonalak mentén fekszenek, így felelősséggel tartoznak a helyzet kezeléséért. Emellett egyben maguk is a kontinensre irányuló migráció forrásai, saját lakosságuk is folyamatosan áramlik Európába a társadalmi problémák miatt és a jobb megélhetés reményében. Nehéz helyzetben vannak azonban, mivel a migrációval kapcsolatos gondokat nem könnyű kezelni az olyan fejlődő országokban, ahol az államrend nem igazán stabil, többek között az embercsempészet visszaszorítása és a határok ellenőrzése sem hatékony. Ennek ellenére Marokkó – az EU-hoz fűződő szorosabb politikai kapcsolata miatt – nagyobb erőfeszítéseket tesz az illegális migráció féken tartására. Ezek azonban nem mindig eredményesek – a sajtóban is nagy visszhangot kapott például 2022 júliusában az az eset, amikor bevándorlók csoportjai erőszakkal be akartak hatolni az országba beékelődő két spanyol enklávéba, Ceutába és Melillába, aminek során 23 ember meghalt. Marokkó azonban összességében – a 2010-es évek közepe óta – együttműködik az Európai Unióval a migráció feltartóztatásában. Algéria ezzel szemben, mely hagyományosan nyitottabb Oroszország érdekeire is, nem elkötelezett egyértelműen az európai migrációs politika támogatására. Az orosz–ukrán konfliktus egyik következményeképpen ráadásul lecsökkentek a keletről érkező gabonaszállítmányok, és az így kialakult élelmezési problémák újabb lökést adtak a lakosság

¹⁹ Botha 2008: i. m. 86–92

²⁰ Besenyő 2007, 41–50.

tömegeinek az Észak-Afrikából történő elvándorlásra.²¹ A migrációval kapcsolatos politikai érdekellentétek és konfliktusok hosszabb távon akadályozhatják az Európai Unió és a Maghreb-országok közötti gazdasági együttműködés szorosabbá válását.

ÖSSZEFOGLALÁS

Észak-Afrika és Európa energiaügyi kapcsolatait, Európa afrikai gázzal való ellátását számos, nemcsak gazdasági, hanem politikai tényező is befolyásolja. Az orosz–ukrán konfliktus nyomán kialakult helyzetben az Európai Unió energiabeszerezésének diverzifikációja (és a növekvő illegális migráció) miatt némileg áttértelke, szorosabbra fűzte észak-afrikai kapcsolatait. Törekszik afrikai energiainportjának növelésére, hogy szabaduljon az orosz energiafüggőségről. Ennek és az EU új biztonságpolitikájának része a megújuló energiaforrásokra való átállás szándéka, sőt kötelezettsége a tagországok számára. Mindez felértékeli a Maghreb-térség szerepét, ugyanakkor ráirányítja a figyelmet arra is, hogy több bilaterális és biztonságpolitikai konfliktus is gátolja a kapcsolatok dinamikus fejlődését. Ezek egyike a Nyugat-Szahara hovatarozása és más problémák miatt is tartósan rossz algériai–marokkói viszony. Mindkét ország elvárja saját politikai céljainak támogatását az EU-tól, és Algéria nem riad vissza a „gázfegyver” alkalmazásától, a politikai zsarolástól sem. Komoly biztonságpolitikai kihívást jelent az új gázvezetékek megépítése és az európai gázbehozatal növelése esetében a terrorizmus, a radikális iszlám szervezetek, a fundamentalista gondolkodás térhódítása. A migrációs nyomás diplomatikus kezelése is megnehezíti a kétoldalú kapcsolatok zökkenőmentes fejlesztését. Emellett a szuperhatalmak, mint az USA, Oroszország és Kína is igyekeznek érvényre juttatni saját, egymással többnyire ellentétes érdekeiket a régió országaiban. (Bizonyos mértékig Tunézia is érintett a két nagyobb ország konfliktusaiban, amitől a helyzet tovább bonyolódik.) Eltérően reagálnak a Maghreb-országok a megújuló energiával kapcsolatos kihívásra is, de azt már világosan látják, hogy a folyamatos szaharai napsütés és a szél jelentős lehetőségeket tartogat számukra, és hogy ebből a versenyből hosszabb távon nem érdemes kimaradni. Algéria számos gázvezetékkel rendelkezik, amelyek nagymértékben javítják potenciálját az európai gázbeszerezések tekintetében. A gazdasági előnyök mellett ezek alkalmasak lehetnek arra is, hogy az ország növelje nemzetközi politikai befolyását, és fontosabb partnerré váljon az európai országok számára. Vita tárgya már hosszabb ideje egy Nigériából induló csővezeték útvonala – lényegében az a kérdés, hogy Marokkóból vagy Algériából haladjon-e majd tovább a gáz Európába. Ez a gázvezeték megépülése esetén jelentős mértékben növelhetné Európa energiaellátási biztonságát.

Nagy problémát jelent az egyes gázvezetékek megépítése és fenntartása során, hogy olyan területeken haladnak keresztül, amelyeket a gyakorlatban – az al-Kaidával, az ISIS-szel és még számos egyéb kisebb terrorszervezettel kapcsolatban álló – radikális iszlám csoportok ellenőriznek. A terrorizmus és a jórészt bünszervezetek által irányított migráció akut biztonságpolitikai kérdés, hiszen ez akadályozhatja a gázvezetékek védelmét és működését, ezáltal a célországok biztonságos ellátását is. A gázvezetékek működési biztonsága a jövőben egyre nagyobb jelentőségű biztonságpolitikai és gazdasági kérdéssé válik a térségben, ami feltételezi a Maghreb-országok szorosabb együttműködését és korábbi konfliktusaik mielőbbi rendezését.

²¹ Ouhemou 2023.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Al-Fawiris, Mohamed: *The EU and the Diplomatic Dilemma in the Maghreb*. Carnegie Endowment for International Peace, 2022. 07. 28. <https://carnegieendowment.org/sada/87590> (Letöltés időpontja: 2023. 09. 25.)
- *Algeria-Morocco standoff threatens Spain gas supplies*. france24.com, 2021. 09. 30. <https://www.france24.com/en/live-news/20210930-algeria-morocco-standoff-threatens-spain-gas-supplies> (Letöltés időpontja: 2023. 09. 25.)
- *Algeria to halt gas exports to Spain via Morocco*. Africa News, 2021. 11. 01. <https://www.africanews.com/2021/11/01/algeria-to-halt-gas-exports-to-spain-via-morocco/> (Letöltés időpontja: 2023. 09. 25.)
- Aris, Ben: *Niger coup threatens Nigeria-Morocco 30bcm gas pipeline project*. Intellinews, 2023. 08. 02. <https://intellinews.com/niger-coup-threatens-nigeria-morocco-30bcm-gas-pipeline-project-286426/> (Letöltés időpontja: 2023. 09. 25.)
- Belkaid, Akram: *Diplomacy. Maghreb-Ukraine (1). Algeria and Morocco Refuse to Choose*. orientxxi.info, 2022. 05. 19. <https://orientxxi.info/magazine/maghreb-ukraine-1-algeria-and-morocco-refuse-to-choose,5624> (Letöltés időpontja: 2023. 09. 25.)
- Besenyő János: *A nemzetközi terrorizmus veszélye Észak-Afrikában*. Új Honvédségi Szemle, 61. évf. 2007/12., 41–50.
- Botha, Anneli: *Terrorism in the Maghreb. The Transnationalization of Domestic Terrorism*. ISS Monograph Series, No. 144, 2008. 06. <https://www.files.ethz.ch/isn/103660/MONO144FULL.pdf> (Letöltés időpontja: 2023. 09. 25.)
- Dworkin, Anthony: *North African Standoff: How the Western Sahara Conflict is Fuelling new Tensions Between Morocco and Algeria*. European Council on Foreign Relations, 2022. 04. <https://ecfr.eu/publication/north-african-standoff-how-the-western-sahara-conflict-is-fuelling-new-tensions-between-morocco-and-algeria/> (Letöltés időpontja: 2023. 09. 25.)
- Fakir, Intassar: *The Western Mediterranean Energy and Geopolitics*. In: Sözen, Ahmet et al. (ed.): *Conflict Resolution in the Mediterranean: Energy as a Potential Game Changer*. Diplomeds, Friedrich-Ebert-Stiftung, Amsterdam, Nicosia, 2023.
- Fasanotti, Federica Saini: *Europe turns to Algeria for natural gas*. gisreportsonline.com, 2022. 10. 20. <https://www.gisreportsonline.com/r/algeria-europe/> (Letöltés időpontja: 2023. 09. 25.)
- *Friendship Treaty Algeria-Spain*. 2002. Boletín Oficial del Estado, 2003. 11. 11. <https://www.boe.es/boe/dias/2003/11/11/pdfs/A39752-39755.pdf> (Letöltés időpontja: 2023. 09. 25.)
- Glez, Damien: *In the Russia-Ukrainian conflict, Algiers wants to have it both ways*. theafrica report.com, 2023. 03. 15. <https://www.theafricareport.com/289031/in-the-russia-ukraine-conflict-algiers-wants-to-have-it-both-ways/> (Letöltés időpontja: 2023. 09. 25.)
- Hafner, Manfred: *EU Energy Policy and the MENA Region in the Wake of Russia's Invasion of Ukraine*. In: Talbot, Valeria (ed.): *Energy Politics in the MENA region. From Hydrocarbons to renewables?* Ledi Publishing, Milan, 2022.
- *Nigerian gas pits Morocco against Algeria in fierce pipeline power struggle*. The Arab Weekly, 2023. 01. 03. <https://theArabweekly.com/nigerian-gas-pits-morocco-against-algeria-fierce-pipeline-power-struggle> (Letöltés időpontja: 2023. 09. 25.)
- Ouhemmou, Mohammed: *Tense Neighbours, Algeria and Morocco Have Divergent Migration Histories*. Migration Policy Institute, 2023. 05. 18. <https://www.migrationpolicy.org/article/algeria-morocco-migration-history> (Letöltés időpontja: 2023. 09. 25.)

- Shawamreh, Nashat: *The Energy Geopolitics of North Africa*. washingtoninstitute.org, 2023. 02. 09. <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/energy-geopolitics-north-africa> (Letöltés időpontja: 2023. 09. 25.)
- Situation concerning Western Sahara. 3 October 2023. Report of the Secretary-General. https://minurso.unmissions.org/sites/default/files/s-2023-729_-_sg_report_on_minurso_-_english.pdf (Letöltés időpontja: 2023. 09. 25.)
- UN Meetings Coverage, Eleventh Emergency Special Session, 5th, 6th meetings. GA/12407, 2 March 2022, General Assembly Overwhelmingly Adopts Resolution Demanding Russian Federation Immediately End Illegal Use of Force in Ukraine, Withdraw All Troops. <https://press.un.org/en/2022/ga12407.doc.htm> (Letöltés időpontja 2024. 03. 15.)

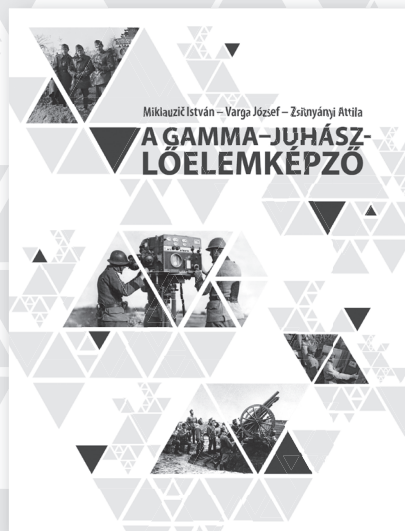
A Gamma–Juhász-lőelemképző

A magyar innováció nem szükkölködik nagyszerű eredményekben.

A Gamma–Juhász-lőelemképző olyan időszakban született, amely korántsem volt ideális, mégis az alkotó energiák olyan együttállásának eredménye lett ez a készülék, amikor találkozott az alkotó elme (Juhász István, a zseniális mérnök), a hadiipari háttér (a korát megelőző Gamma és annak alkotó szellemisége) és egy páratlan találmány (Gamma–Juhász-lőelemképző), hogy örökre beírja magát a magyar haditechnikai fejlesztések történelmébe.

Szerzők: Miklauzic István, Varga József, Zsitnyáni Attila
Megjelenés éve: 2022
keménytáblás
260 oldal

6300 Ft

A könyv a Zrínyi Kiadó webshopjában (shop.hmzrinyi.hu) vagy a kiadó könyv- és térképboltjában (1024 Budapest, Filler utca 14.) vásárolható meg.